

Le a legaljára

(Gerlóczy Márton: *Fikció 2. – Az örvény*)

„A könyvben szereplő személyek a könyvben szereplő személyek képzeletének szüleményei” – ezzel az előző kötetében, az identitásthrillere első részében olvasható mottóhoz képest még talányosabb felvezetővel indítja Gerlóczy Márton a *Fikciója 2.* részét, *Az örvényt*, amely ugyanúgy, mint az első rész, *A katlan* esetében, számomra most is nyújt némi fogódzót a szüzséje értelmezéséhez. Hiszen ez a mondat a szerző alteregójaként értelmezhető elbeszélő személyére nézvést ismét nem sok jóval kecsegtet. Már nemcsak a lehetőségei korlátozott mivoltára hívja fel a figyelmet, ahogyan azt *A katlan* mottója tette, közölvén, hogy egyes szereplők nevét a történetben nem az elbeszélő változtatta meg, hanem a „jogaitól” való további megfosztásról is tájékoztat. Arról, hogy a szereplők nevének megképzése után en bloc a személyiségük „megkreálása” is kikerül a kezei közül.

S mivel a többkötetesre tervezett identitásthrillere első része után a másodiknak is ő az egyik központi figurája, a mottó órá is vonatkozik. Azaz nemcsak hogy gyakorlatilag minden elbeszélői jogától megfosztották, hanem szereplőként való képzeletének a játékszerévé is válik.

Ezzel pedig el is érkeztünk a második kötet kiindulópontját jelentő katasztrófához, ahhoz „a Föld a monitoron nem forgott tovább” (9.) mondattal fémjelzett szituációhoz, amely a jogaitól megfosztott elbeszélő önkéntes száműzetése helyszínén, Scicli katlanában őt képletesen, vagyis a pszichés állapotát kiválóan tükröző módon örvénybe sodorja. „*A katlan* ott ér véget, ahol az igazság DNS-teszt formájában megérkezik Sciclibe” – írtam a sorozat első része elemzésének a legvégén, arról a tesztről, amely azt hivatott tisztázni, hogy az elbeszélő apai ági felmenői Krieglerek-e vagy Gerlóczyak. Ám a kapott eredményből erre nem derül fény. Pontosabban: nem erre derül fény. Hanem arra, hogy Guszti, aki a főhős nagybátyjaként vett részt a DNS-vizsgálatban, nem a rokona. Márpedig, ha egy nagybácsi, akinek a tudomány mai állása szerint „a DNS-e huszonöt százalékban egyezik az unokaöccsével” (13.) az elbeszélő DNS-egyezései között nincs jelen, az azt jelenti, hogy a nagybácsi testvére, azaz az elbeszélő apja, Gerlóczy Feri sem az apja.

S ezzel nemcsak ugyanaz, az írás lehetőségére és a műfajiságra vonatkozó probléma merül fel, mint ami az első részben, amikor az elbeszélő a nagypapa krieglerségéről vagy gerlóczyaságáról való bizonyíték hiányában nem foghatott

hozzá az apai ágról szóló családtörténetéhez. Nemcsak ez lesz a gond, hanem az is, hogy az apa (újfent) megkérdőjelezhető személye miatt egy nyugodt, békés, családtörténetet feldolgozó szüzsé helyett az első részből ismert identitás-thriller még tovább, az elviselhetőség határain túlra fokozódik. Erről a hatványozott thrillerbe hajlásról az elbeszélő így számol be: *„Hogyan került a nagyapám az édesanyja méhébe? Ez az, amit felírtam egy papírra és a borotválkozótükrömre ragasztottam még májusban, hogy máson se gondolkodjak hónapokon keresztül, de arról már nem volt szó, hogy az egésznek ez lesz a vége, egy újabb post-it, egy újabb kérdés: hogyan kerültem én az anyám méhébe.”* (157-158.) És hogy ez a kérdés felmerült, egyáltalán felmerülhetett, ez ismét visszahat a regényírás mikéntjére és lehetőségére is: hisz megint arról van szó, hogy valaki – ugyanúgy, mint az első rész esetében – ismét kitúrja őt az omnipotens elbeszélő szerepéből, és megkreálja az általa megírni szándékozott családtörténetet – helyette. Ez pedig jelen esetben nem más lesz, mint az elbeszélő édesanyja, hiszen – legalábbis főhősünk első gondolata a benne kialakuló, lehetséges apái okozta „tömegverekedésről” (140.), az, hogy az ezzel kapcsolatos igazság tudója az anyja.

Csakhogy, mihelyst az anyját meri szembesíteni a DNS-teszt eredményével, és végre rá mer nála kérdezni, hogy akkor ki is az ő apja valójában, az erre adott anyai válasz polgárpukkasztó cinizmusa azonnal megkérdőjelezi annak igazságtartalmát. Az anyja reakciója, mely szerint ha nem Feri az elbeszélő apja, „akkor csak a Tamás lehet” (179.), kísértetiesen hasonlít az első kötetben szereplő nagymama családtörténethez való hanyag hozzáállásához. Az ott elhangzó, krieglerséggel vagy gerlóczyssággal kapcsolatos *„ez sose fog kiderülni, mert nem lehet kideríteni”* mondathoz, amellyel a nagyanyja azonnal teret biztosított magának ahhoz, hogy az ő kitalálta mesék világába, azaz fikcióba fordítsa a családtörténetet. Az *„akkor csak a Tamás lehet”* mondat pedig azért tesz ugyanígy, mert azonnal megkérdőjelez egy korábbi – az elbeszélő által szintén igazságnak hitt – elképzelést. Erről így vélekedik a jogaitól és most már az igazságától is megfosztott főhős: *„Ha az anyám azt felelte volna, az nem létezik, az kizárt, akkor semmi rendkívüli nem történik, akkor együtt mérgelednének vagy izgulnánk, de ez a mondat, hát akkor csak a Tamás lehet, ilyet nem mondhat nekem ő, aki tizenkét éves koromban elmondta nekem az igazságot, s ezzel egyetlen pillanat alatt elszakított az apámtól, Váczi Tamástól, a régi apámtól, és összekötött az apámmal, az új apámmal.”* (183.) Gerlóczy Ferencsel.

Az anyja kreálta, az elbeszélő származására vonatkozó cinikus „találgatások” révén válik tehát a mottó fájdalmas valósággá: mely szerint ő nem más, mint az édesanyja képzeletének szüleménye. Aki, ha az anyjának épp úgy tartja kedve, Váczi Tamástól, ha meg úgy, akkor Gerlóczy Ferencről fogant.

Az elbeszélő helyzetének tisztázására – ugyanúgy, mint az első részben – megint kínálkozik egy, az identitás-thriller kegyetlenségét enyhítő regényműfaj adta lehetőség. Emlékezzünk, az első részben az önmagát és a családját kereső, de

végül „a hazugságok régészeként” tevékenykedő, a mindentudásától megfosztott elbeszélő egy sajátos pikareszk regény szereplőjévé vedlett át, aki Sciclibe utazva kívánt tisztán látni. Most viszont – miután az anyja huszonhat éve szajkózott „igazságában” is csalódnia kellett –, az eddigi ideiglenes tartózkodási helyszín, Scicli katlanja válik az egyetlen biztos ponttá az életében. *„Ez a város az én otthonom, hisz amíg nem tudom, hogy ki az az én, nem is létezem, az egyetlen kapcsolatom a valósággal ez a hely, Scicli, gondoltam.”* (35.)

Így most annak érdekében, hogy kiderítse, ki is az énje, éppen erről az ideiglenesből biztos ponttá vált Scicliből kellene egy újabb utazás keretében kimozdulnia. S megint csak egy sajátos pikareszk regénybe illeszkedve. Ismét csak sajátosba, hisz most nem helyet változtató „hazugságrévészésként”, hanem időutazó képében kéne ezt megtennie. Vissza kéne térnie 1993-ba, tizenkét éves korába, amikor az *„1137 Budapest, Katona József utca 31”*-ben (59.) Váczi Mártonból az anyja képzelete egy csapásra Gerlóczy Mártont faragott belőle.

Ezáltal válik a regény címébe foglalt örvény nemcsak a pszichés sokk, hanem az időutazás szimbólumává is. Hiszen, mint ahogyan egy örvénybe keveredett úszó, ő is tisztában van vele: le kéne ereszkednie annak a legmélyére, hogy onnan egy bátor elrugaszkodással új életet, új lehetőséget kapjon, és ne egy, az anyja kreálta, hanem egy valódi éltre – lehetőleg most már élete végéig kitartó – éltre tegyen szert.

Oda azonban, lefelé, az örvény legaljára csak egyetlen út vezet. Nincsenek rajta elágazások, ahogy az örvénybe keveredett egyén is megtapasztalhatja: ha ide-oda rángatózik, hol jobbra, hol balra kapálózik, és nem a gyors mélyre kerülést választja, esélye sincs kikeveredni az őt lehúzó tölcsérből. Ám ő ezen az egyetlen létező és lehetséges úton már végigment egyszer. Akkor, amikor hirtelen Váczi-ból az anyja Gerlóczyvá tette. S ezen az úton kéne most visszafelé lépegetnie, s visszatérnie a tizenkét éves kori énjéhez. S innen elrugaszkodnia. Hogy hogyan, megint Vácziként, vagy még mindig Gerlóczyként, ez persze nagy kérdés. Ehhez a hátraarchoz azonban úgy érzi, nincs ereje. *„Ez végtelen hosszúságú út, mire visszaérek az elágazáshoz, hogy találkozok azzal a tizenkét éves fiúval, már vénember leszek, már nem lesz időm utolérni a többieket.”* (210.) Ezért egy másik, a családi meséktől, az igazságot elferdítő fikcióktól és képzelgésektől mentes utat választ. Egy olyan utat, amelyről identitásthrellere harmadik részében fog a közeljövőben beszámolni.

(Scolar Kiadó, Budapest, 2022)